

Успіх, якого не сподівалися

Юрій Шевчук, для «Телекритики», 11.09.2007

24-26 серпня у Чикаго пройшов українсько-польський кінофестиваль «Пореволюційний блюз». Організований Українським музеєм модерного мистецтва, він відбувся у найвідомішому в місті артгаусному Кінотеатрі Шопена. Українську програму фестивалю забезпечував Український кіноклуб Колумбійського університету у Нью-Йорку, польську — Кінотеатр Шопена.

Фестиваль ставив собі за мету за допомогою нових робіт кінематографістів обох країн познайомити американців із фільмами та залучити їх до обговорення суспільних проблем України та Польщі. Обидві країни пережили щось на зразок революцій: Польща — період руху «Солідарности», Україна — Помаранчеві події 2004 року. Обидві пов'язували із своїми «революціями» нереально великі надії, обидві зазнали розчарування і апатії, обидві продовжують страждати від гострих проблем, вирішити які їхні «революції» виявилися нездатними. Цей контекст подій і визначив назву фестивалю — «Пореволюційний блюз».

Організатори прагнули вийти за межі своїх громад і привабити до фільмів українсько-польської тематики всіх, хто цікавиться незалежним кінематографом, представити ці фільми на тлі таких глобальних проблем, як деградація довкілля, труднощі переходу від комуністичного до ліберально-демократичного устрою, національна ідентичність і глобалізація, кінематограф та громадський активізм. Така широта тематики дозволили скласти міжнародну за географією кінопрограму, крім українських та польських картин, до неї ввійшли фільми української тематики, зроблені в Канаді та Іспанії. Особливої привабливості фестивалеві надавала присутність на ньому канадських та польських кінематографістів, авторів картин, що показувалися. Не часто пересічному американському кіноманові випадає нагода особисто поспілкуватися із фільмарями з-за кордону.

Кожен вечір починався із прийняття, спеціально створеної нагоди для фільмарів, кінокритиків та всіх кінофанів неформально поспілкуватися. Далі

переглядалася кінопрограма вечора. Потім публіка переходила до просторої кав'ярні, розташованої на нижньому поверсі Кінотеатру Шопена, і вибагливо оформленої у найкращих традиціях пост-модерністичної еkleктики, – м'які канапи, фотелі, малярство на стінах, – для докладного і незмінно жвавого обговорення побаченого за участю авторів та кінокритиків.

Фестиваль відкрився американською прем'єрою повнометражного художнього фільму «Акти уяви» (Інший варіант перекладу «Дії уяви») (Acts of Imagination), режисер Каролін Комз (Carolyn Combs), автор сценарію Майкл Спрингейт (Michael Springate) (Канада). Це драматично розказана історія новітніх імігрантів з України Каті та її брата Ярослава. Незалежна Україна, за яку боролися їхні батьки, виявилася брехнею, державою, опанованою паразитичною бюрократією та криміналітетом. Потрапивши до далекого Ванкуверу, Катя та Ярослав стикаються із дилемою: як віднайти себе у новій країні. Канадські автори фільму, до речі, ні режисер, ні сценарист, не є українцями за походженням, аналізують психологію молодого покоління свідомих своєї тотожности українців, для яких незалежність виявилася оманною, наругою над довго очікуваною свободою і можливістю реалізувати себе. Їхня адаптація проблематична через відчуженість, нездатність, чи, може, небажання героїв перемкнутися на культурний код нової країни. Таке перимикання не легшає від того, що обидвоє добре опанували англійську. Катя, і Ярослав приречені сам-на-сам боротися із своїми демонами, стукатися до сердець інших – чи то імігрантів із Пакистану, чи з Кореї, і не знаходити розуміння.

Цікаво у фільмі трактується мова персонажів, цього, як не крути, першого і найочевиднішого носія національної ідентичности. Для Ярослава мова – як прокляття, що нагадує минуле, яке за всяку ціну треба стерти зі свідомости. За мову переслідували, дискримінували, зневажали. Для нього мова це рана, яку треба загоїти забуттям. Ярослав послідовно уникає української, він її розуміє із уст сестри, реагує на неї, але сам ні за які гроші не говорить нею. Навіть власне ім'я він змінює – для себе і для інших він тепер Джері.

Катя навпаки до останнього тримається мови, навіть, якщо це не допомагає їй позбутися нестерпно болючих спалахів пам'яті про пережите в Україні. Мова для неї робиться останнім прихистком власного я, інтимним внутрішнім голосом, яким вона розмовляє із собою, який її гріє, не дає збожеволіти. Із іншими вона говорить англійською, із собою, зі своїм минулим, із матір'ю, що назавжди лишилася у минулому – українською. Як часто буває в реальному житті іміграції, саме жінка продовжує нести свою культуру навіть на іміграції, саме вона до останнього тримається, відтворює її, передає її новому поколінню. В «Актах уяви» можливість такого продовження відсутня. Катя говорить як українською, так і англійською без помітного акценту. Цю «натяжку» згладжує

психологічно нюансована гра Стефані Гейз, яка легко переконує глядача як у глибокій умотивованості поведінки, так і в українськості своєї героїні. Тяжко повірити, що ця роль – дебют акторки зі Швеції на великому екрані.

Після перегляду відбулася дискусія на тему «Глобалізація і проблеми національної та індивідуальної тотожності» за участю режисера Каролін Комз та сценариста Майкла Спінгейта, а також кінознавців Збігнева Банаса (Чикаго), Алтона Мілера (Колумбійський коледж, Чикаго) та Юрія Шевчука (Колумбійський університет).

Другий день «Пореволюційного блюзу» включав повнометражний фільм іспанського документаліста Карлоса Родрігеса «Неназвана зона», 2006, присвячений Чорнобилеві, короткометражний фільм «Ліза» українця Тараса Томенка, 2006, про історію малої безпритульної киянки та короткометражний художній фільм поляка Славоміра Фабіцького «Чоловіча справа», номінований на Оскара у 2002 р. Автор іспанської картини, яку заходами Українського кіноклубу Колумбії вже встигли подивитися у Нью-Йорку, та Бостоні, досліджує в особах трьох українських підлітків, які народилися і виростають неподалік зони відчуження, проблему, що її до нього мало хто ставив: що значить жити у тіні чорнобильської катастрофи. Короткометражні фільми Томенка та Фабіцького, кожен у свій спосіб, торкалися одного і того ж питання дитини, яка не з власної вини виявляється суспільним маргіналом, об'єктом жорстокості і насильства дорослого світу. Безпритульна киянка Ліза Нікітіна ділить життя між вулицею і будинками для сиріт, які часто виявляються ще байдужішими, ніж вулиця. Щоб вижити вона обманує, жебракує, краде. У свої одинадцять років Ліза позбавлена дитинства, ласки, змушена жити за законами лісу. Тринадцятирічний герой «Чоловічої справи» має хату, сім'ю і навіть пса. Але від того він відчувається не менше самотнім, і нікому не потрібним, ніж його українська сестра у недолі. Від жорстоких побоїв батька його не в стані захистити ніхто – ні мати, ні школа. Обидва фільми показують двох цілком нормальних, цікавих і по своєму талановитих дітей, оточених глибоко ушкодженими дорослими.

Обговорення другого дня фестивалю велося довкола теми «Кінематограф та громадський активізм». В ньому, крім згаданих учасників також взяли участь представники чиказьких відділів організацій «Зелений мир» (Greenpeace) Адам Енсалако та «Нагляд за правами людини» (Human Rights Watch) Стівен Стайм. Відповідаючи на питання із публіки: чи фільмар може причинитися до активізації суспільства у боротьбі із заневищенням довкілля, із байдужістю до безпритульних та іншими проблемами, режисер Каролін Комз висловила думку, що факт створення таких соціально заангажованих фільмів, які показано на «Пореволюційному блюзі», сам по собі вже є актом громадянського

активізму.

Третій і останній день фестивалю пропонував польсько-український діалог через фільм Славоміра Фабіцького «Повертаючи борги» (*Z odzysku*), офіційний учасник Канського МКФ та короткометражний документальний фільм киянки Олени Фетисової «Стояла собі хатка». Фетисова також звертається до теми безпритульних дітей, але не стільки для постановки проблеми, скільки для того, щоб запропонувати можливий спосіб її розв'язання. Це історія подружжя Тарнопольських, що живуть на Переяславщині, і які взяли в свою родину із сиротинців восьмеро дітей, що стали для них як рідні. Навіть якщо фільм грішив надмірним оптимізмом, ціказька публіка готова була зрозуміти його як звичайну людську потребу віри у те, що проблеми можна вирішувати.

Автор художньої картини «Повертаючи борги» Славомір Фабіцький намагається поставити питання, яке він сам сформулював так: чи можна виправдати зло тим, що його чинять заради добра. Дев'ятнадцятилітній Войтек, відчайдушно намагається знайти своє місце у суспільстві, не лише стати самостійним, але й забезпечити свою кохану і значно старшу за себе Катю, нелегальну українську заробітчанку та її сина. Заради неї Войтек готовий іти на злочин, займатися рекетом, повертаючи за давні борги. Добрі наміри юнака стають бруком із приказки, що ним викладена дорого до пекла. Він все глибше поринає у трясовину насильства, втрачає родину, друзів, гідність і зрештою кохану, заради якої став злочинцем. Під кінець Войтек сам опиняється за волосинку від замознищення.

Цікаво розв'язує проблему української тотожності персонажів Фабіцький. На роль українки Каті Радченко він запрошує московську акторку Наталію Вдовіну, а на роль її сина Андрія – киянина Дмитра Мельничука. Вочевидь, також вважаючи мову першим носієм національного характеру, Фабіцький вирішує, що українські персонажі мають говорити українською, принаймні між собою і в конфліктових ситуаціях, коли людська натура проривається назовні спонтанно. Режисер не захотів піти легшим шляхом і дозволити обом говорити російською – рідною як для Вдовіної, так і для Мельничука. Таке рішення не обов'язково підірвало б вірогідність типажів в очах польської публіки, адже і в Польщі не таємниця, що українці частіше говорять російською, чи суржиком, аніж українською. Як і Катя у «Актах уяви», українські герої у «Поверненні боргів» ховаються у лоно рідної мови, коли зазнають найтяжчих випробувань.

Кадр із фільму «Акти уяви», що його американська прем'єра відбулася на «Пореволюційному блюзі», Ярослава грає Білі Марченські (Канада), Катю – Стефані Гейз (Швеція).

Темою обговорення останнього дня фестивалю було «Переосмислення родини», а його учасниками стали Славомір Фабіцький, Каролін Комз, Майкл Спрингейт та Юрій Шевчук. Ляйтмотивом дискусії була теза про те, що сучасна сім'я зазнає докорінних і зовсім не позитивних змін. Майже кожен фільм фестивалю у свій спосіб торкався питання самотньої дитини, дитини, яка втратила контакт із оточенням, батьками, суспільством. Фабіцький зокрема сказав, що поряд із скороченням до мінімуму часу, який батьки проводять із дітьми, у сучасній сім'ї швидко умирає традиція, коли батьки оповідали дітям історії і тим способом вчили їх ідентифікуватися із іншими людськими істотами, співпереживати, набувати гостро необхідної здатності відчувати чужі радості і болі. Як наслідок сучасні діти дедалі частіше зростають у знеособленому середовищі, нездатні проймаються іншими людьми.

Вже після першого дня «Пореволюційного блюзу» було ясно, що фестиваль став неабиякою подією. Кожен наступний день підтверджував це. Зала, розрахована на двісті п'ятдесят місць була майже повною. Обговорення фільмів часом тривало довше, ніж сама фільмова програма. Публіка просто бриніла ентузіазмом і зацікавленістю. Навіть сильна буря, яка відвідала Чикаго у перший день фестивалю, не змогла відлякати глядача. Фестиваль сягнув далеко поза громади українців і поляків, привабивши інші етнічні спільноти міста – росіян, литовців, євреїв, іспанців, – зрештою просто чикагівців без «іміграційного

дефіса». Добру, як не більшу, половину публіки складала молодь.

Проте аудиторія «Пореволюційного блюзу» не обмежувалася тими, хто прийшов до Кінотеатру Шопена. Зацікавлення до цієї імпрези виявили засоби масової інформації Чикаго та регіону. Справжнім інформаційним проривом стала півгодинна розмова на престижному Національному Громадському Радіо, відомому у США під англійською аббревіатурою еН-Пі-аР (NPR), спів-організаторів програми фестивалю, директора Українського кіноклубу Колумбійського університету Юрія Шевчука та засновника і власника Кінотеатру Шопена Зигмута Деркача. Виступаючи у програмі «Погляд на світ» гості говорили про сучасний стан українського та польського кінематографу, про те, як фільми відбивають і ставлять на обговорення проблеми суспільства, про нове відчуття солідарності між поляками й українцями у складний період переходу від комуністичного авторитаризму до демократичного устрою.

Під час обговорення «Актив уяви» перед глядачами, зліва направо Юрій Шевчук, директор Українського кіноклубу Колумбійського університету, Каролін Комз, режисер фільму, Майкл Спрингейт, автор сценарію.

Фестивалеві відвів статтю тижневик «Чиказький журнал», про нього також писала провідна газета регіону і один з найбільших за накладом американських щоденників «Чикаго Триб'юн». Влучно висловився про «Пореволюційний блюз» канадський сценарист Майкл Спрингейт: «На відміну від інших кінофестів, які головно проймаються комерційним аспектом, цей фестиваль сприяв інтенсивному спілкуванню між кінематографом і глядачем, широкому і зацікавленому обговоренню проблем, які дісно важливі для світу. Він став тим, на що інші фестивалі претендують, чим би інші хотіли бути, і чого рідко яким

фестивалям вдається досягти». Щойно стало відомо, що канадський фільм «Акти уяви» буде показано у позаконкурсній програмі міжнародного кінофестивалю «Молодість» у Києві, який проходитьиме 20-28 жовтня 2007 року. Зараз, поки радість від спілкування із десятою музою ще свіжа, у Чікаго вже ведуться розмови про те, щоб зробити польсько-українські кінозустрічі не лише щорічною імпрезою, але й представити наступного року в їхній програмі «на живо» нових режисерів з України та Польщі.

Додаткову інформацію про «Пореволюційний блюз» можна отримати на: www.columbia.edu/cu/ufc

*Юрій Шевчук, Колумбійський університет, Нью-Йорк.
Авторську орфографію збережено.*

© 2001—2007, «Телекритика». Всі права застережено
Дизайн та розробка сайту — студія дизайну «Айкен» (www.aiken.com.ua)